

DOI: 10.33310/2518-7813-2019-66-3-20-24
УДК 378.016

Марія БЕРЕГОВА

викладач кафедри спеціальної освіти
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
e-mail: beregova3103@gmail.com

ФОРМИ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ-ЛОГОПЕДАМИ ЯК ОСНОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті охарактеризовано основні форми роботи із студентами спеціальності Спеціальна освіта, що сприяють ефективній фаховій підготовці майбутніх фахівців. Проведено аналіз інноваційних та інтерактивних форм роботи із майбутніми логопедами у ЗВО. Змінюється статус викладачів, які стають організаторами навчально-розвивального процесу, насиченого проблемно-дослідною роботою студента. У сучасних умовах викладач не дає інформації про певні теми, а організовує активну науково-дослідну діяльність студентів.

У сучасних ЗВО змінюються форми взаємодії педагога і студентів. Традиційні форми навчання змінюються формами активного, інноваційного навчання: дидактичні ігри, аналіз проблемних педагогічних ситуацій, взаємооцінка, взаємоконтроль.

Ключові слова: форми організації навчання, активне навчання, інтерактивне навчання, фахова підготовка.

Постановка проблеми. Освітня реальність сучасного світу, трансформаційні процеси у системі освіти, вимоги до особистості сучасного логопеда та соціальне замовлення ринку праці спонукають до перегляду окремих усталених поглядів на цілі та завдання вищої професійної освіти загалом та професійної підготовки логопедів у галузі спеціальної освіти зокрема.

У зв'язку з цим традиційні схеми навчання, коли студентам пропонувалися готові знання, стають малоефективними. Не завжди закріплення теоретичних знань і їх використання в практичній діяльності здійснюються одночасно з їх отриманням. Як свідчить практика, у більшості випадків надання готових знань не завжди спонукає людину до готовності та здатності виявляти й аналізувати проблеми та самостійно визначати шляхи їх розв'язання. Потрібний зовсім інший підхід до організації навчання майбутніх логопедів, одночасно потрібна вдосконалена система взаємовідносин і взаємодій між викладачем та студентом

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні особливості процесу професійно-практичної підготовки у вищих навчальних закладах розкрито у працях А. Алексюка, В. Бондаря, В. Засенка, А. Колупаєвої, І. Кузави, С. Миронової, Н. Пахомової, Н. Савінової, В. Синьова, С. Сисоєвої, Д. Супрун, В. Тарасун, М. Фіцули, Л. Фомічової, А. Шевцова, М. Шеремет та ін.

Слід зазначити, що вимоги до особистісних якостей корекційних педагогів та логопедів зумовлені високим рівнем складності діагностичної та корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (В. Бондар, В. Засенко, А. Колу-

паєва, С. Конопляста, І. Мартиненко, С. Миронова, Н. Пахомова, О. Проскурняк, Н. Савінова, Т. Сак, В. Синьов, Є. Синьова, В. Тарасун, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.).

Проблема ступеневої педагогічної освіти презентована у працях багатьох українських вчених (В. Засенко, А. Колупаєва, М. Матвєєва, С. Миронова, Н. Пахомова, Н. Савінова, В. Синьов, О. Чолік, Л. Фомічова, М. Шеремет, А. Шевцов та інші).

Проблеми підготовки логопедів у вищих навчальних закладах представлено в роботах українських вчених (В. Бондар, Л. Гренюк, С. Миронова, Н. Пахомова, Ю. Пінчук, Н. Савінова, Д. Супрун, В. Синьов, В. Тарасун, Л. Томіч, М. Шеремет та ін.).

Постановка завдання. На сучасному етапі є необхідність використання інноваційних форм роботи під час підготовки логопедів у ЗВО з метою їх фахової підготовки.

Мета статті: охарактеризувати інноваційні форми роботи зі студентами-логопедами у ЗВО.

Виклад основного матеріалу.

Форма організації навчання у вищій школі – це певна структурно-організаційна побудова навчального заняття залежно від його дидактичної мети, змісту й особливостей діяльності студентів та викладачів.

Використання різних форм і видів навчання сприяє формуванню високоосвічених, компетентних, мобільних, самоорганізованих, конкурентоспроможних фахівців, готових активно працювати в сучасних умовах.

Підготовка до професійної діяльності логопедів не може обмежуватися оволодінням педагогами тільки теоретичних знань, пов'язаних із їх практичною діяльністю. Необхідна цілеспрямована

робота з розвитку у них професійно-особистісних якостей.

У сучасних умовах розвитку освіти змінюються особливості формування професійних умінь, навичок і компетенцій майбутніх логопедів в умовах роботи в спеціальній освіті та інклюзивному освітньому просторі: змінюється структура передачі інформації викладачем для студентів; знання оновлюються та передаються шляхом проблемного навчання; з'являються нові технології, методики та прийоми роботи зі студентами, змінюється підхід до навчання; виникає необхідність пошуку оптимального поєднання традиційних та інноваційних методик навчання [4].

Змінюється статус викладачів, які стають організаторами навчально-розвивального процесу, насиченого проблемно-дослідною роботою студента. У сучасних умовах викладач не дає інформації про певні теми, а організовує активну науково-дослідну діяльність студентів [3].

У сучасних ЗВО змінюються форми взаємодії педагога і студентів. Традиційні форми навчання змінюються формами активного, інноваційного навчання: дидактичні ігри, аналіз проблемних педагогічних ситуацій, взаємооцінка, взаємоконтроль, самооцінка і самоконтроль.

Чим активніші студенти, тим рівноправнішими учасниками навчального процесу у вищій школі вони себе вважають, тим кращі їх результати. Особливості підготовки майбутніх логопедів вимагають, щоб навчання у ЗВО було інтерактивним. Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників [2].

Інтерактивне (лат. *inter* – між і *actio* – дія) навчання – співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де викладач і студент є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання [2].

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання проблемних педагогічних ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем, вироблення спільної стратегії подолання складних ситуацій тощо. Воно ефективно сприяє формуванню у майбутніх логопедів навичок і вмінь, конструктивного творчого мислення; виробленню цінностей; створенню атмосфери співпраці, взаємодії; дає змогу майбутньому фахівцю розвивати свої здібності, оскільки є своєрідним «перерозподілом активності» від викладача до студента.

Інтерактивне навчання засноване на принципах:

- принцип активності: долучайте усіх студентів до активного спілкування, обговорення і вирішення педагогічних проблем;

- принцип зворотного зв'язку: заохочуйте обговорювати висловлені аргументи чи заперечення, обґрунтовувати власну точку зору;
- принцип експерименту: спонукайте шукати нетрадиційні шляхи вирішення поставлених педагогічних проблемних ситуацій;
- принцип довіри: поясніть студентам, що кожен має право на власну точку зору, всі можуть висловлюватися, навіть, якщо говорять не правильно;
- принцип рівності поглядів: не нав'язуйте власну точку зору, а лише висловлюйте свою думку нарівні з іншими учасниками навчального процесу [2].

Нині в організації навчально-виховної та навчально-розвивальної діяльності студентів-логопедів є чимало форм організації навчання. Однак основною із них була і є лекція.

Лекція – систематичний, послідовний, науковий виклад навчального матеріалу, теми, розділу тощо. Термін походить від латинського «*lectio*», що у перекладі означає читання, а похідне «*lector*» – читець. Таке значення зумовлене тим, що спочатку у Стародавній Греції, Стародавньому Римі, згодом і в університетах середньовічної Європи основною формою роботи викладача було читання церковних першоджерел із докладними коментарями до них.

Сучасні викладачі використовують евристичні методи навчання на лекціях, щоб студенти самостійно могли виокремити проблемні моменти та знайти відповіді, готуючись до семінарських та лабораторних занять. Для майбутніх логопедів, корекційних педагогів доцільно використання таких форм навчання як лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція-конференція, лекція-брифінг, лекція-диспут, лекція-анкета, лекція-візуалізація, інтерактивна лекція, лекція-дует тощо [2].

Сучасне заняття у ЗВО – це продуктивний процес, у ході якого студент відтворює знання, здобуті у процесі засвоєння нового змісту. Застосовуючи інтерактивні методи навчання, педагог на занятті має моделювати реальні педагогічні ситуації, організовувати опрацювання студентами нормативно-правових документів у парах, малих групах, використовувати рольові й ділові ігри, організовувати опрацювання проблемних і дискусійних питань у групах чи загальному колі тощо. Такі форми роботи сприяють формуванню у студентів професійних компетенцій та особистісних якостей, формуванню в них системи цінностей, створенню атмосфери співробітництва, творчої взаємодії в навчанні [1, 14].

Зазначаємо, що зміст предмета, який викладається, має бути не кінцевою метою його діяльності,

а засобом розвитку майбутнього фахівця. І саме інтерактивні методи навчання сприяють тому, що студенти опановують усі рівні пізнання, розвивають критичне мислення, рефлексію, уміння розмірковувати, розв'язувати проблеми тощо [4].

Охарактеризуємо окремі інтерактивні методи, що є ефективними під час підготовки фахівців спеціальної та інклюзивної освіти.

1) *Імітаційні ігри* – це виконання дій, які відтворюють, імітують ситуації, що можуть виникати у педагогічній діяльності. Результатом є швидке прийняття рішень та миттєві реакції.

Імітаційні ігри розвивають у студентів уяву, навички критичного мислення, сприяють застосуванню на практиці педагогічних знань, стимулюють прояви самостійності, їхні творчі можливості.

2) *Рольова гра*, мета якої – визначити ставлення студентів до конкретної проблемної ситуації, допомогти їм набутти практичного досвіду за допомогою гри. Розігрування проблемних педагогічних ситуацій за ролями сприяє розвитку уяви і навичок критичного мислення, спроможність продумувати різні варіанти дій та відповідей відповідно до умов конкретної ситуації.

3) *Мікрофон* – метод, який дає можливість кожному швидко і лаконічно висловлювати власну думку чи позицію з певної проблемної теми. Наприклад, у ході вивчення теми «Інклюзивна освіта як освітня парадигма», викладач може запропонувати питання: «Як Ви вважаєте, чи є інклюзивна форма навчання корисною та актуальною для всіх категорій дітей?».

«Мікрофон» є ефективною формою роботи на заключному етапі кредиту, коли студенти рефлексують з приводу того, що вони вчили протягом певного часу.

4) Метод *«Навчаючи-вчуся»* (або «Кожен навчає кожного», «Броунівський рух») надає студентам можливість взяти участь у навчанні, тобто поясненні нового студентам. Наприклад, пропонуємо студентам розробити заняття з логоритміки для дітей з алалією, підготувати дидактичний матеріал, музичний супровід. Студенти проводять заняття в своїй групі, інші майбутні логопеди аналізують, визначають позитиви проведення та негативні сторони проведення. Ця форма роботи допомагає студентам розвивати практичні навички та вміння, необхідні для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

5) *Робота в малих групах* допомагає студентам набутти навичок спілкування й співпраці. Це один із найбільш ефективних методів, адже за організації групової роботи відбувається обмін думками, результатом якого є оптимальне спільне вирішення поставленої проблеми.

6) *«Коло ідей»* – інтерактивна форма взаємодії студентів та викладачів, яка передбачає вирішення суперечливих питань та проблемних педагогічних ситуацій шляхом надання можливості студентам висловити власну позицію. Наприклад, під час вивчення теми «Переваги і недоліки інклюзивної освіти» під час вивчення дисципліни «Інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку» на етапі підбиття підсумків можна запропонувати таку думку: «Інклюзивне навчання є необхідним для дітей з особливостями фізичного розвитку, а дітям з інтелектуальними порушеннями може нанести шкоди». Студенти висловлюють свої думки по черзі, доки не будуть вичерпані ідеї; всі запропоновані варіанти відповідей записуються на дошці, в кінці необхідно прийти до спільного висновку.

7) *«Мозковий штурм»* – це ефективний спосіб колективного обговорення, пошуку рішень проблемних педагогічних ситуацій, що спонукає студентів проявляти уяву та творчість. Мета мозкового штурму досягається на основі вільного вираження думок усіх учасників і допомагає знаходити кілька рішень з конкретної проблеми. Наприклад, під час вивчення теми «Роль батьків у впровадженні інклюзивної освіти» на другому курсі варто запропонувати студентам запитання: «Чи всі батьки мають право приймати активну участь у навчанні дітей з особливим освітніми потребами в умовах інклюзії?» та записати його на дошці. Учасники мозкового штурму, відшукуючи відповідь на поставлену проблему, висувують ідеї щодо її розв'язання. На дошці записуються всі варіанти ідей доти, доки всі присутні не вважатимуть кількість достатньою. Після цього ідеї аналізуються, групуються й узагальнюються.

8) *«Займи позицію»* – форма роботи, яка дає можливість виявити різні позиції студентів щодо певної проблеми або суперечливого питання. Під час проведення цієї форми роботи студентам надається можливість відверто висказувати свої думки, усвідомлюючи, що інші учасники навчально-виховного процесу можуть мати протилежну точку зору, формується вміння аргументовано довести свою точку зору.

Унаслідок застосування цього методу студенти навчаються слухати свого співрозмовника та наводити переконливі аргументи щодо власної думки. Наприклад, пропонуємо проблемне твердження: «Випускник спеціальності «Спеціальна освіта» пішов працювати в інклюзивній освітній заклад на посаду асистента, оскільки, це потрібна і важлива робота». Далі студентам пропонується обрати одне із тверджень – "Так, згоден/згодна", "Ні, не згоден/не згодна", "Це складне для мене питання" та обговорити власну позицію в

утвореній групі, висловити власні аргументи. Після цього хтось із учасників може змінити свою позицію й перейти до іншої групи. Далі викладач має підбити підсумки, а учасники – назвати найбільш переконливі аргументи своєї групи [2].

Висновки і перспективи дослідження. Ефективність формування професійно значущих якостей майбутніх учителів-логопедів забезпечується спрямованістю всього навчально-виховного процесу педагогічного закладу освіти на основі професійних знань, умінь і навичок, переробкою навчальних програм дисциплін загально професійного блоку з урахуванням сучасних вимог до рівня професійної підготовки майбутнього спеціаліста, розробкою курсів за вибором, які сприяють формуванню професійно значущих якостей на основі активних та інтерактивних методів навчання, використання інформаційних освітніх програм тощо. Інтерактивні форми роботи формують якості майбутніх логопедів, що дозволяє активно та творчо мислити й діяти, розвиватися

та вдосконалюватися. Окрім цього, інноваційне навчання створює умови, що надають студентам можливість займати ініціативну позицію в навчальному процесі, засвоювати навчальний матеріал засобом активного діалогу, здійснювати самостійний творчий пошук на основі особистого досвіду з одночасним збагаченням його.

Отже, використання інтерактивних форм навчання сприяє формуванню в студентів критичного мислення, вміння аргументовано доводити власну думку, аналізувати думки інших, знаходити варіанти виходу із проблемних педагогічних ситуацій, які виникають в реальних умовах тощо. Практичний досвід впровадження інноваційних форм навчання свідчить про формування у майбутніх логопедів пізнавального інтересу до вивчення дисциплін професійної складової, дозволяє педагогу враховувати особливості розвитку творчих здібностей студентів і вміння їх застосовувати на практиці, забезпечують активну практичну підготовку.

Список використаних джерел

1. Боряк О.В. Професійна підготовка вчителів-логопедів до роботи з розумово відсталими дітьми молодшого шкільного віку. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015, № 4 (48). С. 9-17.
2. Мачинська Н.І., Стельмах С.С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів, 2012. 180 с.
3. Пахомова Н. Г. Концептуальні основи системності професійної підготовки дефектологів. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2011. Вип. 17(1). С. 114-121
4. Савінова Н. В. Підготовка майбутніх вихователів в умовах університету за кредитно-модульною системою : теоретичний аспект. Науковий вісник Миколаївського державного університету. Випуск 16. Педагогічні науки : зб. наук. праць / за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Миколаїв : МДУ, 2007. С.46-53.

References

1. Boryak O.V. Profesiynna pidhotovka vchyteliv-lohopediv do roboty z rozumovo vidstalymy dit'my molodshoho shkil'noho viku. Pedagogichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyni tekhnolohiyi, 2015, № 4 (48). S. 9-17.
2. Machyns'ka N.I., Stel'makh S.S. Suchasni formy orhanizatsiyi navchal'noho protsesu u vyshchiy shkoli: navchal'no-metodychnyy posibnyk. L'viv, 2012. 180 s.
3. Pakhomova N. H. Kontseptual'ni osnovy systemnosti profesiynoyi pidhotovky defektolohiv. Zbirnyk naukovykh prats' Kam'yanets'-Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka. Seriya : Sotsial'no-pedahohichna. 2011. Vyp. 17 (1). S. 114-121
4. Savinova N. V. Pidhotovka maybutnikh vykhovateliv v umovakh universytetu za kredytno-modul'noyu systemoyu : teoretychnyy aspekt. Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho derzhavnoho universytetu. Vypusk 16. Pedagogichni nauky : zb. nauk. prats' / za zah. red. V. D. Budaka, O. M. Pyekhoty. Mykolayiv : MDU, 2007. S.46-53.

Марія Береговая. Формы работы со студентами-логопедами как основа профессиональной подготовки

В статье охарактеризованы основные формы работы со студентами специальности Специальное образование, способствующие эффективной профессиональной подготовке будущих специалистов. Проведен анализ инновационных и интерактивных форм работы с будущими логопедами в учебных заведениях. Меняется статус преподавателей, которые становятся организаторами учебно-развивающего процесса, насыщенного проблемно-исследовательской работой студента. В современных условиях преподаватель не дает информации об определенных темах, а организывает активную научно-исследовательскую деятельность студентов.

В современных условиях меняются формы взаимодействия педагога и студентов. Традиционные формы обучения меняются на формы активного, инновационного обучения: дидактические игры, анализ проблемных педагогических ситуаций, самооценка, взаимоконтроль.

Ключевые слова: формы организации обучения, активное обучение, интерактивное обучение, профессиональная подготовка.

Mariya Berehova. Forms of work with speech therapists as a basis for professional training

The article describes the main forms of work with students of the specialty special education, contributing to the effective professional training of future specialists. The analysis of innovative and interactive forms of work with future speech therapists in educational institutions. The status of teachers is changing, who become the organizers of the educational development process, which is saturated with the student's research work. In modern conditions, the teacher does not give information about certain topics, but organizes active research activities of students.

In modern conditions, the forms of interaction between the teacher and students are changing. Traditional forms of learning change into forms of active, innovative learning: didactic games, analysis of problematic pedagogical situations, mutual assessment, and mutual control.

Interactive learning involves modeling problematic pedagogical situations, using role-playing games, joint problem solving, developing a common strategy for overcoming difficult situations and more. It effectively contributes to the formation of future speech and language therapists, constructive creative thinking; development of values; creating an atmosphere of cooperation, interaction; enables the future specialist to develop their abilities as it is a kind of "redistribution of activity" from teacher to student.

The use of interactive forms of learning promotes the formation of students' critical thinking, the ability to reasonably argue their own opinion, analyze the thoughts of others, find ways out of problematic pedagogical situations that arise in real conditions, etc. The practical experience of introducing innovative forms of education testifies to the formation of cognitive interest in the future speech therapists to study the disciplines of the professional component, allows the teacher to take into account the peculiarities of students' creative abilities development and their ability to apply them in practice, provide active practical training.

Key words: forms of organization of training, active training, interactive training, vocational training.